

विद्यार्थिनींच्या शिक्षण संबंधित पालकांच्या उदासीनतेबाबत समस्यांचा आणि
उपाययोजनांचा अभ्यास

संशोधकाचे नाव

स्वाती भगवान डेरे

मातोश्री आसराबाई दराडे महिला शिक्षणशास्त्र
महाविद्यालय

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
अभ्यासकेंद्र येवला 54499

मार्गदर्शकाचे नाव

डॉ. रश्मी जोशी

मातोश्री आसराबाई दराडे महिला शिक्षणशास्त्र
महाविद्यालय

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
अभ्यासकेंद्र येवला 54499

सारांश-

ग्रामीण भागाचा विचार केला असता साक्षरतेची असमानता खूप मोठ्या प्रमाणात आढळून येते. ग्रामीण भागात अजूनही मुलींना कुटुंबातून शिक्षणासाठी पुरेशी साधने उपलब्ध करून दिली जात नाहीत. मुलींच्या शिक्षणाबाबत पालकांमध्ये उदासीनता दिसून येते; याची मुख्य कारणे म्हणजे पालकांची आर्थिक परिस्थिती, समाजातील मुलींना दिले जाणारे दुय्यम स्थान, मुलींच्या शिक्षणाच्या सोयींचा अभाव, स्त्री शिक्षकांची कमतरता, मुलींची सुरक्षितता, ग्रामीण भागातील पालकांची शाळेबद्दलची अनास्था, मुलींच्या शिक्षणासाठी असलेल्या शासकीय योजना बद्दल पालकांचे अज्ञान अशी अनेक कारणे दिसून येतात. ही सर्व कारणे जाणून घेऊन त्यावर उपाययोजना म्हणून शाळेकडून पालकांना शिक्षणाचे महत्त्व पटवून देऊन मुलींना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणणे आवश्यक आहे. तसेच पालकांना विविध शासकीय योजना बद्दल माहिती देणे. मुलींच्या सुरक्षिततेची हमी शाळेकडून देणे तसेच शिक्षण ही काळाची गरज असल्याचे पालकांना पटवून देण्यासाठी उद्बोधन करणे आवश्यक आहे. ग्रामीण स्त्री शिकली तरच ती विचार करू शकेल आणि ग्रामीण भागातील उन्नतीला हातभार लावू शकेल. त्यातूनच एक सुसंस्कृत राष्ट्र निर्मिती होऊ शकेल.

Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal's licensed Based on a work at <http://www.goeiirj.com>

महत्त्वाचे शब्द- शैक्षणिक समस्या, शिक्षणातील अडचणी, पालकांची उदासीनता

स्त्री शिक्षणाबाबत पालकांची उदासीनता ऐतिहासिक पार्श्वभूमी--

पालकांची शिक्षणाबाबत उदासीनता भारताच्या ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक पार्श्वभूमीवर आधारित आहे. प्राचीन काळापासून आजतागायत, पालकांचा दृष्टिकोन आणि मानसिकता शिक्षणाबाबत विविध कारणांमुळे बदलली आहे. यामध्ये सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक आणि शासकीय घटक महत्त्वाचे आहेत. खाली पालकांच्या शिक्षणाबाबत उदासीनतेच्या ऐतिहासिक पार्श्वभूमीवर प्रकाश टाकला आहे.

1. प्राचीन भारतातील स्थिती-

प्राचीन भारतात, गुरुकुल आणि आश्रम शिक्षण प्रणाली अस्तित्वात होती. येथे शिक्षण मुख्यतः पुरुषांसाठी उपलब्ध होते, आणि स्त्रियांना शिक्षणाचे महत्त्व कमी देण्यात आले होते. महिलांसाठी शिक्षण हे घरच्या कामकाजा संबंधी होते जे होते ते, "घरेलू तंत्रज्ञान" किंवा "कला" यावर आधारित होते. यामुळे, पालकांच्या मनामध्ये शिक्षणाचे महत्त्व पिढ्यानपिढ्या कमी होत गेले, विशेषतः महिलांच्या बाबतीत.

2. मध्ययुगीन भारत-

मध्ययुगीन भारतात मुस्लिम शासकांचा प्रभाव आणि परकीय आक्रमण यामुळे शिक्षणाच्या पद्धतीत मोठे बदल झाले. शालेय शिक्षण हा मुख्यतः उच्चवर्गीय पुरुषांच्या पातळीवर मर्यादित होता, आणि ग्रामीण व गरीब लोकांकडे शिक्षणाची संधी नव्हती. पालकांचा दृष्टिकोन त्यांच्या आर्थिक परिस्थितीवर आधारित होता, त्यामुळे शिक्षण घेणे त्यांना आवश्यक वाटत नव्हते याचबरोबर धार्मिक आणि सांस्कृतिक विश्वासांमुळे, मुलींच्या शिक्षणावर कमी लक्ष केंद्रित करण्यात आले.

3. ब्रिटिश काल-

ब्रिटिश साम्राज्याच्या काळात शिक्षणाचे एक नवा दृष्टिकोन आणि पद्धती उदयास आल्या. इंग्रजी माध्यमातून शिक्षणाची प्रक्रिया सुरू झाली, परंतु ब्रिटिश सरकारच्या प्राथमिक धोरणामुळे गरीब आणि ग्रामीण कुटुंबांच्या मुलांना शिक्षणाच्या संधी फार कमी होत्या. यामुळे पालकांची उदासीनता व अज्ञान वाढले. तसेच भारतातील पारंपरिक शिक्षण प्रणालीला कमी महत्त्व दिले गेले, आणि पश्चिमी शिक्षणाच्या व्यवस्थेमुळे कधी कधी त्यांना शिक्षणात भाग घेण्याची प्रेरणा कमी झाली.

4. स्वातंत्र्योत्तर भारत-

स्वातंत्र्यानंतर भारत सरकारने शाळा व शालेय शिक्षणाच्या प्रणालीला चालना दिली. तथापि, ग्रामीण भागातील पालकांची शिक्षणाबद्दल उदासीनता कायम राहिली. आर्थिक कमतरता, पारंपरिक व सांस्कृतिक विचारधारांचे पालन, आणि मुलांचे कामकाज करणारे दायित्व यामुळे पालकांचा शिक्षणाबद्दलचा दृष्टिकोन बदलला नाही. अनेक वेळा मुलांचा पिढ्यानपिढ्या कुटुंबाच्या शेती किंवा घरकामात भाग घेण्याचा दबाव असायचा. त्यामुळे, शिक्षणाच्या महत्त्वाची जाणीव त्यांना कधीच झाली नाही.

5. आधुनिक भारत-

आजच्या काळात, बालकांचे शिक्षण अधिक महत्त्वाचे ठरले आहे. विविध सरकारी आणि खाजगी प्रयत्नांमुळे, शिक्षणाची जागरूकता वाढली आहे. तथापि, काही कुटुंबांमध्ये आजही आर्थिक संकट, पारंपरिक विचारधारा, आणि स्त्री शिक्षणाच्या बाबतीत असलेली मर्यादा कारणीभूत आहेत. अनेक पालक मुलांना शालेय शिक्षण देण्याऐवजी, त्यांना घरकाम किंवा इतर कामांमध्ये मदत करण्यास भाग पाडतात.

6. सामाजिक आणि आर्थिक दृष्टिकोन-

शिक्षणाच्या संदर्भातील पालकांची उदासीनता अनेक वेळा त्यांच्याच सामाजिक व आर्थिक स्थितीवर अवलंबून असते. गरीब कुटुंबात मुलांना शिकविणे हे त्यांच्या दृष्टिकोनातून "खर्च" म्हणून दिसते, जे काही वेळा त्यांना परवडत

नाही. त्याऐवजी, ते मुलांना तात्कालिक कामकाजीतेकडे प्राधान्य देतात, कारण त्यांना आर्थिक सुरक्षा किंवा भविष्याची आशा कमी असू शकते.

निष्कर्ष-

पालकांच्या शिक्षणाबाबतच्या उदासीनतेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी म्हणजे सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक आणि शासकीय धोरणांमुळे बालकांच्या शिक्षणाबाबत असलेली दृष्टिकोनांची बदलती स्थिती. आजकाल, शिक्षणाच्या महत्त्वाची जाणीव वाढत असली तरी, अजूनही काही भागांत पालकांची उदासीनता कायम आहे.

स्त्रियांच्या शिक्षणाबाबत सद्यस्थिती-

भारतामध्ये स्त्रियांच्या शिक्षणाबाबत सद्यस्थितीमध्ये काही सुधारणा झाल्या आहेत, परंतु अजूनही अनेक आव्हाने आणि अडचणी आहेत.

1. शिक्षणाची वाढती प्रवेश: महिलांच्या शिक्षणामध्ये मोठ्या प्रमाणावर सुधारणा झाली आहे. मुलींची शालेय शिक्षणात सहभागिता वाढली आहे, विशेषतः प्राथमिक आणि माध्यमिक स्तरावर. यामुळे स्त्रियांच्या शिक्षणाचे प्रमाण अधिक वाढले आहे.
2. विशेष योजना: सरकारने मुलींच्या शिक्षणासाठी विविध योजनांचा आरंभ केला आहे. उदाहरणार्थ, 'बेटी बचाओ, बेटी पढाओ' योजना, 'स्वयंप्रभा' आणि 'महिला सशक्तीकरण' योजनांचा उद्देश मुलींना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणणे आणि त्यांना सशक्त बनवणे आहे.
3. सांस्कृतिक आणि सामाजिक अडचणी: अजूनही ग्रामीण आणि आदिवासी भागांमध्ये मुलींना शिक्षण घेण्याची संधी मिळवणे कठीण आहे. पंढरपूर, पाटण, आणि अन्य काही भागांमध्ये शिक्षणासाठी असलेली सांस्कृतिक आणि पारंपारिक अडचणी स्त्रियांच्या शिक्षणाला अवरोधक ठरतात.
4. तांत्रिक व उच्च शिक्षणात कमी प्रतिनिधित्व: उच्च शिक्षण, तांत्रिक शाळा आणि विज्ञान, तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी आणि गणित (STEM) या क्षेत्रात महिलांचा प्रतिनिधित्व कमी आहे.
5. पारिवारिक व आर्थिक अडचणी: काही कुटुंबे आर्थिक परिस्थितीमुळे मुलींचे शिक्षण थांबवतात, आणि मुलींना घरगुती जबाबदाऱ्या पेलण्याची अपेक्षा असते. यामुळे स्त्रियांच्या शिक्षणाच्या संधीला मर्यादा येतात. तथापि, जागरूकता आणि सरकारी, सामाजिक संस्थांच्या प्रयत्नांमुळे स्त्रियांच्या शिक्षणात सुधारणा होत आहे.

ग्रामीण भागातील स्त्रियांच्या शिक्षणाबाबत सद्यस्थिती-

ग्रामीण भागातील स्त्रियांचे शिक्षण आजही अनेक आव्हानांचा सामना करत आहे. काही प्रमुख कारणे आणि सद्यस्थिती खालीलप्रमाणे आहेत:

1. संस्कार आणि पारंपारिक विचारधारा: ग्रामीण भागात अजूनही स्त्री शिक्षणाला कमी महत्त्व दिले जाते. पारंपारिक विचारधारा आणि घरगुती कामे करण्यावर अधिक लक्ष केंद्रीत केले जाते, ज्यामुळे मुलींच्या शिक्षणाचा स्तर कमी होतो.
2. परिवाराची आर्थिक परिस्थिती: ग्रामीण भागातील कुटुंबांच्या आर्थिक परिस्थितीमुळे मुलींच्या शिक्षणावर खर्च करणे कठीण होऊ शकते. अनेक वेळा मुलींना शिक्षण घेण्याऐवजी घरकामासाठी कामावर लावले जाते.

3. शाळांतील सोयीसुविधांचा अभाव: ग्रामीण शाळांमध्ये शिक्षकांची कमतरता, मूलभूत शाळा सुविधांची अभाव आणि शाळेच्या इमारतींचा खराब झालेला ठराव मोठा अडथळा बनतो. त्यामुळे शिक्षणाचा दर्जा कमकुवत होतो.
4. प्रवेशाची समस्या: मुलींचा शाळेतील प्रवेश अजूनही काही ठिकाणी कमी आहे. तसेच, मुलींचे उच्च शिक्षण घेणे हा एक मोठा आव्हान बनतो, कारण त्यांना घरातील सुरक्षिततेच्या कारणाने दूरच्या ठिकाणी जाऊ देणे टाळले जाते.
5. सामाजिक सुरक्षा आणि जागरूकता कमी: ग्रामीण भागात मुलींच्या शिक्षणाची महत्त्वाची जागरूकता कमी असू शकते, आणि शिक्षणाचे महत्त्व त्यांना समजावून सांगण्याची आवश्यकता आहे.

उपाय आणि प्रगती:

सरकारने "बेटी बचाओ, बेटी पढाओ" सारख्या योजनांचा आरंभ केला आहे, ज्यामुळे ग्रामीण भागातील मुलींच्या शिक्षणासाठी जागरूकता वाढविण्यात मदत झाली आहे.

काही स्वयंसेवी संस्था आणि समाजिक कार्यकर्त्यांनी ग्रामीण भागात मुलींच्या शिक्षणासाठी काम सुरू केले आहे, ज्यामुळे शाळेतील उपस्थिती वाढली आहे.

इंटरनेट आणि डिजिटल तंत्रज्ञानाचा वापर देखील शिक्षणात वाढवण्यास मदत करत आहे, आणि ग्रामीण भागात असलेल्या मुलींच्या शिक्षणाच्या संधी वाढवू शकतो.

तरीही, ग्रामीण भागातील स्त्रियांच्या शिक्षणात सुधारणा होण्यासाठी अधिक ठोस उपाय आणि सामाजिक बदलांची आवश्यकता आहे.

संदर्भसूची -

1. बापट ,भा.गो .(१९७५) शैक्षणिक संशोधन. पुणे: नूतन प्रकाशन
2. भिंताडे वि.रा. (1994) शैक्षणिक संशोधन पद्धती. पुणे: नूतन प्रकाशन
3. मुळे रा.श.आणि उमाठे, वि. तू. (1977) शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्त्वे .नागपूर: महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ

Website

1. <http://shodhganga.inflibnet.ac.in>.
2. www.eric.com.
3. <http://en.wikipedia.org>.

